

Cengiz, Kurtuluş - Küçükural, Önder - Gür, Hande; Türkiye’de Spiritüel Arayışlar *Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2021)

Nurhibe Büşra ER*

Atıf/Cite as: Kurtuluş, Cengiz – Küçükural, Önder – Gür, Hande. “Türkiye’de Spiritüel Arayışlar *Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.*”. Değerlendiren: Nurhibe Büşra Er. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (2022), 350-354.

2011 yılında Kurtuluş Cengiz ve Önder Küçükural tarafından yürütülen “Türkiye’de Toplumsal Yapı ve Din” adlı saha araştırmasında bireylerin dini inanç ve pratikleri konusunda analizler yapılmış, görüşmeler sırasında dikkat çekici bazı hususlar gözlemlenmiştir. Araştırmacılar bu çalışmada Tanrı’dan farklı bir güce inanan, birden fazla gücün varlığını kabul eden, üstün gücü enerji şeklinde tanımlayan ya da yeni dini hareketlerin varlığını kabul eden bazı kişilerle karşılaşmışlardır. Bu saha araştırması sırasında dikkat çeken hususlar şu an elimizde bulunan eserin oluşması için kendilerine ilham vermiştir. *Türkiye’de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.* isimli bu eser 1 Ekim 2018 - 1 Mart 2020 tarihleri arasında Kurtuluş Cengiz, Önder Küçükural ve Hande Gür tarafından kaleme alınmıştır. Eser son yıllarda görünürlüğü artan alternatif inançlar ve spiritüelliği literatür üzerinden okumaktansa sahaya inilerek derinlemesine analiz edilen kapsamlı bir çalışmadır.

TÜBİTAK destekli eser yaklaşık bir buçuk yılda tamamlanmış nitel ve nicel araştırma verilerinden oluşmaktadır. Spiritüel Arayışlarla İlgili Temel Kavramsal ve Olgusal Tartışmalar; Türkiye’de Spiritüel Arayış Dinamikleri; Spiritüel İnançlar ve Pratikler; Spiritüellik ve Toplumsal Cinsiyet; Spiritüellik, İslam ve Tasavvuf; Spiritüellik, Beden ve Şifa ile Spiritüellik ve Ekoloji bölümleri olan eserin, giriş ve sonuç kısmı dâhil olmak üzere dokuz bölümü bulunmaktadır. Eserin temel amacı geleneksel dini pratiklerden ziyade kişisel deneyimi öne çıkaran spiritüel arayışların,

* Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, ernurhibe95@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0478-4036.

çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede neden bu denli yaygın hale geldiğinin anlaşılmasıdır (s. 12). Çalışmanın ana problemi ise Türkiye’de bireysel/özel dini inanç ve pratiklerin nasıl yaşandığı, bu pratiklere duyulan ilginin ne düzeyde olduğu ve toplumsal olarak ne anlam taşıdığıdır (s. 13).

Klasik sekülerleşme paradigmaları seküler bir düzene geçişle beraber dinin tamamen etkisini yitireceğini öngörmüştür. Ancak 20.yy’a gelindiğinde sekülerleşme paradigmalarının öngörülleri gerçekleşmemiş, beklenenin aksine din yeryüzünden silinmeden varlığını hissettirmeye devam etmiş hatta canlılığını daha da artırmıştır.¹ Sekülerizm ve din hakkında dile getirilenler de bu gelişmelerden sonra şekil değiştirmiş; *sekülerleşmenin sona ermesi, dinin yeniden kamusal görünüm kazanması ve dini çoğullaşma ya da ait olmadan inanma* gibi birtakım kavramlarla yeniden analiz edilmeye başlanmıştır (ss. 36-37). Bununla beraber geleneksel inançların yanı sıra alternatif inançlar da dünya üzerinde gelişim göstermiş, yeni dini hareketler, yeniçağ hareketleri gibi isimler sıkça duyulur hale gelmiştir. Geleneksel inançtan farklı olarak ortaya çıkan bu alternatif inanışlar ülkemiz özelinde de kendine yer edinerek mensuplarını ve görünürlüklerini gün geçtikçe artırmıştır. Elimizdeki eser bu yeni spiritüel arayışların iç yüzünü mensuplarından öğrenmek üzerine oluşturulmuştur. Spiritüel arayışlar ve yeni inanışlar konusunda yapılmış çalışmalara bakılırsa yapılan bu çalışmanın alana katkısı göz ardı edilemeyecek şekilde fazladır.

Eser ilk olarak bireylerin spiritüel inançlara yönelmesindeki makro ve mikro faktörleri ele alarak metodolojik çerçeveyi okuyucuya sunmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye’de modernleşme ve siyaset ilişkisinin dini inanışları etkilemesi üzerinde durarak sağlam bir terminoloji oluşturmuş ardından mülakat ve gözlem sonuçlarına yer vermiştir. Devamındaki bölümlerde spiritüel inanç ve pratikleri İslam ve tasavvuf, beden ve şifa, ekoloji gibi başlıklar altında derinlemesine incelediği gibi bu inanış ve pratiklere kadın erkek üzerinden de bakmayı ihmal etmemiştir.

Mevcut eser spiritüel arayışlar kavramını la-dinîlik çerçevesinde şekillendirmiş; yoga, meditasyon, reiki, şifacılık ve hatta deizm ve ateizmi de içine almıştır (s. 28). Araştırma yürütücülerinin ifadelerine göre bu tür spiritüel inanışlara yönelen katılımcıların dörtte üçü orta üst sınıfa mensup, meslek sahibi ve hatta Kemalist ailelerin spiritüel çocukları olarak nitelendirilebilecek bireylerden oluşmaktadır (s. 118). Bu tür yönelimler orta üst sınıf için bir cazibe merkezi halini almış özellikle de kadın katılımcıların yoğun olarak gözlemlendiği hareketler olarak fark edilmiştir (ss. 111-170). Aslında bu spiritüel arayışlara yönelenlerin hayatın anlamına odaklanan fakat bunu kurumsal dinler aracılığı ile değil sekülerizmin de desteklediği daha farklı mecralarda arayan bireyler olduğu fark edilmiştir. Eserin verilerinde dikkat çeken

¹ Ali Köse, “Modernleşme-Sekülerleşme İlişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar”, *Liberal Düşünce Dergisi* 24 (2001), 151-160.

hususlardan bir diğeri ise bu tarz akımlara yönelen bireylerin belli noktalarda geleneksel inançlarını da halen sürdürdükleridir. Konu hakkında bir katılımcının “Spiritüel olarak yükselmek için (yazdığım) her bölümden önce oruç tuttum. İlhama o kadar açık oluyorsunuz ki frekans yükseliyor.” (s. 198) ifadeleri dikkat çekicidir. Eseri detaylı olarak incelediğimizde bu tarz yeni arayışlara yönelen bireylerin hem bir tür ihtiyaç hissetmeleri hem de merak duygusu ile olaylara yaklaştıkları fark edilmiştir.

Eser ile ilgili tüm bu değerlendirmelerimizden sonra olumsuz anlamda dile getirmek istediğimiz hususlar da vardır. İlk olarak kitabın isminde yer alan “vb.” ifadesi göze çarpmaktadır. Kitabın ana başlığında “vs, vb” gibi sözcüklerin yer alması eserlerde kullanılmayan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan ise eserde spiritüel arayışlar isminin altına birden fazla kategori yerleştirilerek Müslümanlık dışındaki tüm yeni oluşumların hepsi aynı kategoriye konulmuştur. Özellikle Budizm ve deizm gibi inanma biçimlerinin yoga, reiki ve meditasyon ile aynı kategoride olması dikkatlerden kaçmamıştır.

Budizm Batı literatüründe Buda’nın kurduğu din olarak tanımlanmaktadır. Duyguları dizginleme, insanlara ve diğer canlılara karşı şefkat duygusu besleme, ahlâken temizlenme gibi belli ilkelere dayanan Budizm bazı kesimler tarafından tarikat, mezhep ya da bir tür hareket olarak tanımlansa da kurucusu, kutsal metinleri, mabedleri, inanç esasları ve diğer özellikleri ile daha çok bir din olarak nitelenmektedir.² Deizm ise Hristiyan dünyasındaki teolojik ve felsefi tartışmalar sonucu ortaya çıkan bir kırılmanın sonucudur.³ Kurumsal dinden uzaklaşan bireyler sahip olduğu inançlarına karşı protest bir tavır takınarak ateizm kadar sert bir çizgiye kaymaktansa orta bir yol bulma çabası ile deizmi tercih etmişlerdir.⁴ Bu noktada halihazırda Tanrı diye kesin bir şekilde kabul edilen bir varlığa inanan deizm mensupları ile dünyada kabul görmüş olan Budizm inancını şifacılık, meditasyon ya da reiki gibi alternatif arayışlarla aynı kategoriye almak oldukça yetersiz kalmıştır. Kitabın ilk kısımlarında özellikle deizmin ülkemizdeki geçmişi doğru bir şekilde yansıtılmış ve eleştirilmiştir. Ancak ilerleyen kısımlarda deizm konusunda verilen bu teorik bilginin mülakatlarda ortaya çıkmadığı görülecektir. Bunun yanı sıra Budizm’in temel esaslarına dair herhangi bir verinin olmaması da dikkat çekici bir başka husustur. Bizce deizm, ateizm ve agnostisizm gibi inanma ya da inanmama

² Günay Tümer, “Budizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/352-360.

³ Hüsametdin Erdem, “Deizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/109-11.

⁴ Geniş bilgi için bkz: Nurhibe Büşra Er, *18-29 Yaş Grubunda Kendilerini ‘Deist’ Olarak Tanımlayan Gençlerin Deizm Algısı* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 21-25.

biçimlerini spiritüel arayışlar başlığı altında vermek doğru olmayacaktır. Bunun yerine sadece bu başlıkların yer alacağı detaylı alan araştırmalarını oluşturmak daha yerinde olacaktır.

Eser dil ve üslup açısından oldukça akıcı bir dil ile yazılmış, kaynakça bakımından zengin bir literatür ile beslenmiştir. Araştırmacılar uzun süreler boyunca farklı illerde spiritüel ortamlara (dergahlarda sema gösterileri, zikir ve meşkler, Mevlevi ayinleri, yoga ve meditasyon etkinlikleri) etkin katılım göstererek olayları ve kişileri yerinde izlemişler (s. 29) ve bu ortamların detaylı gözlemlerini ekler kısmında okuyucuya sunmuşlardır. Kanaatimize göre gözlem notlarının bu şekilde sona verilmesi dikkat çekici olmuş ve eseri daha akıcı kılmıştır (ss. 323-340). Son kısımda katılımcı profillerinin verilmesi ise kitabın ilgi çekici yönlerinden bir diğeri olmuştur. Bu tarz yeni ve ilgi çekici konuları çalışmak hem önemli hem de oldukça zor bir meseledir. Yoğun mesai harcanarak alandaki boşluğu dolduran bu eserin literatüre olan katkısı ise büyük önem arz etmektedir. Her ne kadar deizm, Budizm, şifacılık, meditasyon gibi tüm grupları bir arada işlemlerini doğru bulmasak da bizce bu eser alana dair önemli veriler içermesi, birebir saha araştırması olması bakımından oldukça önemli ve okunmaya değerdir.

KAYNAKÇA

- Er, N. B. *18-29 Yaş Grubunda Kendilerini ‘Deist’ Olarak Tanımlayan Gençlerin Deizm Algısı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Erdem, H. “Deizm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 9/109-111. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Köse, A. “Modernleşme-Sekülerleşme İlişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar”. *Liberal Düşünce Dergisi* 24 (2001), 150-165.
- Tümer, G. “Budizm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/352-360. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.